

דף הרחבות לנושא –

דיני מוקצה (שיעור 9)

הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור

יחידה מספר 45

❖ טלטול תפילין

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לו עמוד ב

תניא, ר' עקיבא אומר: יכול ניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים? ת"ל: והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך, מי שצריכין אות, יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות

הפוסקים פסקו כולם כרבי עקיבא. אך אינו מבואר בדבריו אם אין צורך להניח תפילין בשבת, או שמא יש איסור בדבר.

רש"י ותוספות פוסקים שאין בכך איסור –

רש"י מסכת ביצה דף טו עמוד א

תפילין אתא, דאי נמי מנח להו ביום טוב - ליכא אסורא

תוספות מסכת ביצה דף טו עמוד א

תפילין (נהי דשבת ויום טוב לאו זמן תפילין הן) מכל מקום ליכא איסורא להניחן

אך ראשונים רבים נקטו שאסור להניח תפילין בשבת –

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין סימן טז

בספר העיתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי כתוב ובפיסקא לגאון הלכה אסור להניח תפילין בשבתות וי"ט דכתיב ושמרת את החקה הזאת

מחלוקת זו המשיכה לפוסקים. הב"ח פסק כבעלי התוספות –

ב"ח אורח חיים סימן כט אות א

כיון דאנו לומדים אותו משום דכתיב והיה לך לאות על ירך ושבת ויום טוב אין צריכין אות ומלשון אין צריך אות משמע דאין איסור בדבר אם מניחן בשבת ויום טוב

אך מלשון הבית יוסף נשמע שפסק כראשונים שהובאו ברא"ש –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לא סעיף א

בשבת וי"ט אסור להניח תפילין, מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם

לכאורה לפי רש"י תוספות והפוסקים כמותם אין סיבה לומר שתפילין הם כלי שמלאכתו לאיסור, ואילו לפי הראשונים שהובאו ברא"ש והבית יוסף לכאורה זהו כלי שמלאכתו לאיסור.

בשיעור 34 למדנו את דברי הגמרא –

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טו עמוד א

רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביומא טבא

לפי השיטות שאינן אוסרות את הנחת התפילין, אין בכך חידוש גדול (עיין בדברינו שם). לפי האוסרים לכאורה צריך לבאר שמותר לטלטל את התפילין לצורך נתינתם במתנה, וטלטול זה הוא טלטול לצורך גופו (ונעמיק עוד בהגדרה זו בשיעור הבא בע"ה).

תרומת הדשן הגדיר אותם ככלי שמלאכתו לאיסור –

תרומת הדשן סימן ע

שאלה: מה שנמנעים ליגע ולטלטל התפילין בשבת וביו"ט, יש חשש איסור בדבר או לאו? תשובה: יראה דהיתר גמור הוא לטלטל תפילין בשבת וביו"ט, אם יש שום צורך בדבר. ומשנה שלימה היא בפ"ק דביצה: /דף טו ע"א/ משלחין תפילין ביום טוב. וקאמרין התם דאע"ג דאין נאותין מהן ביום טוב, משלחין אותן. אלמא דמותר לטלטלן, דאלי"כ היאך משלחין אותן. הנראה לע"ד כתבתי

הבית יוסף הביא שהיו שהגדירו את התפילין כמוקצים יותר מזה. אך למעשה פסק שהם כלים שמלאכתם לאיסור –

בית יוסף אורח חיים סימן שח (לסעיף ד)

דע שבספר הנקרא מקדש כתוב שאסור לטלטל תפילין בשבת ... ומיהו יראה לי דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר, דבודאי לא דייננן להו טפי מכלי שמלאכתו לאיסור. והר"ר לוי י' חביב ז"ל העתיק לשון הספר הנזכר וכתב עליו דמרגלא בפומייהו דאינשי שתפילין אסור לטלטלם, וקצתם אומרים שהם מוקצה מחמת מצוה. ובעיני נראה שהוא שיבוש גמור, שהמחבר עצמו לא הזכיר כן אדרבה הזכיר המצוה לסיבת היתר הטלטול גם הרא"ש בתשובה (כלל כב ס"ח) הזכיר כל דיני המוקצה והאריך בהם ולא הזכיר דבר מזה ובודאי נראה מלשונו שאין בתפילין דין מוקצה כלל דאם כן לא הוה שתיק מינייהו

הגהת הרמ"א על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ד

ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך

איזה צורך? לכאורה גם לצורך שמירה עליהם, כדין כלי שמלאכתו להיתר! כך פסק בעולת שבת –

עולת שבת סימן שח ס"ק יב

נראה דאפילו משום שלא יגנבו מותר לטלטלן. וכן מוכח מדברי הגמרא דאמרין התם [ביצה טו ע"א] משלחין תפילין ביום טוב ואי אסור בטלטול היאך מתירין בשילוח

אך רוב הפוסקים נקטו שדינם ככלי שמלאכתו לאיסור –

משנה ברורה סימן שח ס"ק כד

הט"ז ומג"א מחמירין וסוברין דתפילין מקרי כלי שמלאכתו לאיסור דהרי אסור להניחן בשבת, ועל כן אין לטלטלן כי אם בצריך לגופן [היינו כדי שישמרוהו מהמזיקין] או למקומן. ומכל מקום הדחק יש להקל כדעה הראשונה

בשש"כ פסק שעיקר הדין הוא שתפילין הם כלי שמלאכתו לאיסור, אך כתב שאם יש חשש בזיון לתפילין ח"ו יש לסמוך על המקלים (לכאורה על סמך המשנה במסכת עירובין פרק י משנה א) –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק כ סעיף יד

תפילין דינן ככלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלן ... עם זאת, תפילין שנפלו, או שמונחות בבזיון, או שיש חשש שתפולנה או תהיינה מונחות בבזיון או שיגנבו אותן, מותר להרימן ולטלטלן

ובהערות שם הביא ביאור בשם הגרש"ז מדוע התפילין אינן בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס –

שם הערה לב

וצריך עיון למה אין התפילין בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, הלא הן כלי שמלאכתו לאיסור, ואדם מקפיד שלא להשתמש בהן שום שימוש אחר?! ... שמעתי מהגרש"ז שליט"א, דכיון שלבישת תפילין בשבת חשיב דרך מלבוש, וגם מותר להניחן בשבת לנטורי נפשיה, כמו שכתב הקרבן נתנאל סופ"ק דביצה, ע"ש, וגם מפני שאפשר להתלמד בהן דיני תפילין, לכן אף אי חשבינן ככלי שמלאכתו לאיסור מפני שסתמן למצוה דאסור בשבת, מכל מקום מוקצה מחמת חסרון כיס מיהו לא הוה, כיון שאותו השימוש שמשמשים בחול מותר גם בשבת כשאינו מתכוין למצוה

❖ ראיית הפני יהושע לשיטת הראב"ד

בשיעור הקודם, בהקשר של מוקצה מחמת חסרון כיס, למדנו את דברי הגמרא –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מה עמוד ב

מנורה, בין ניטלה בידו אחת בין ניטלה בשתי ידיו - אסור לטלטלה. וטעמא מאי? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: הואיל ואדם קובע לה מקום. אמר ליה אביי לרב יוסף: והרי כילת חתנים, דאדם קובע לו מקום, ואמר שמואל משום רבי חייא: כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת! - אלא אמר אביי: בשל חוליות

הגמרא משווה בין המנורה לבין כילת החתנים. ביררנו בשיעור הקודם כיצד השוואה זו תתכן, הרי לכאורה מנורה היא כלי שמלאכתו לאיסור, ואילו כילה אינה! אחת מהתשובות לשאלה עלו בדברי הפני יהושע –

פני יהושע מסכת שבת דף מו עמוד א

במנורה וכילת חתנים דהכא שמלאכתן להיתר, וכמ"ש לעיל, דנר ומנורה לא מיקרי מלאכתן לאיסור, כיון שאין עושין מלאכה בגוף הכלי אלא בסיס בעלמא הוא דעבדו וכן מצאתי להדיא שכ"כ הרשב"א ממונפלא"ר ... ועוד, דעל כרחך ממקומו הוא מוכרע, מסוגיא דשמעתין גופא, דאי ס"ד דמנורה נמי מיקרי מלאכתה לאיסור, א"כ מאי מקשה אביי הכא מכילת חתנים, דהא ודאי מלאכתה להיתר הוא! ... אלא על כרחך כדפרישית, דמנורה נמי מיקרי מלאכתה להיתר כמו כילת חתנים, א"כ מקשה אביי שפיר, דאי ס"ד דמטעם קביעות מקום אסור בטלטול אפילו במלאכתו להיתר, אם כן תקשי מכילת חתנים!

בשיעור הקודם הסקנו את המסקנות העולות מהגדרה זו לעניין מוקצה מחמת חסרון כיס – שרק כלי שמלאכתו לאיסור יכול להיחשב מוקצה מחמת חסרון כיס. בשיעור זה אנו מבררים את הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור. בהקשר זה, מה שעומד במרכז אלו דבריו הראשונים של הפני יהושע. המנורה אינה כלי שמלאכתו לאיסור, כדברי הראב"ד.

❖ תשובות "במראה הבזק" – שימוש ברמקול בשבת

שו"ת במראה הבזק חלק א' תשובה כז

בתקופתנו, רווח השימוש במכשירים מופעלים ע"י חשמל, וע"י שיעור המכוון את פעולתם. מפעיל ומפסיק באופן אוטומטי, מבלי צורך להתערב בפעולתם, ע"י מעשי אדם.

השימוש במכשירים אוטומטיים, אפשר שימוש בחשמל למאור, לחימום וכיו"ב גם בשבת. כמו כן אפשר שימוש במכשירים הנועדים להעברת קול ומגבירי קול, שהפעלתם אינה כרוכה במנורות למיניהם. ולא, עם הולדת ניצוצות, והולדת אש, הגברתה או החלשתה. המדבר במכשיר הרמקול, משנה בדיבורו את המתח החשמלי שבמכשיר – והוא שפועל להעברת הדיבור והגברתו – באופן שהדברים נשמעים גם באולם גדול, שהדיבור הטבעי של המדבר אינו מגיע לשם.

אי שימוש במכשיר הגברת הקול בשבתות, מונע התכנסות במקומות גדולים ונרחבים לשם השמעת דברי תורה. וכן, לעיתים, בבתי כנסת גדולים התפילה של הש"ץ אינה נשמעת. דבר הגורם להרבה מכשולים, כידוע.

יש לעיין על דרך מתן היתר לשימוש במכשיר רמקול בשבתות, לצורך מצווה של תפילה לימוד תורה, כשהמכשיר מכוון מערב שבת, נפתח לשימוש בשבת בצורה אוטומטית, כשהמשתמש בו אינו יכול להפעילו או לשנות בו כלשהו. וכל שימוש במכשיר אינו אלא ע"י דיבור בלבד.

שמתי עיוני בשאלה זאת, ואת אשר עלה בידי הכהה, אני מציע בזה לפני רבותינו תלמידי החכמים, למען יעינו גם בס, ולמען הוציא הלכה מלובנת.

א. במס' שבת (י"ח, א') מובאת ברייתא ונאמר בה, בין השאר: "אין נותנים חיטין לתוך הריחים של מים (בער"ש) אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום". ונחלקו בביאור הלכה זו רבה ורב יוסף. לדעת רב יוסף, ברייתא זו – האוסרת הפעלת הריחים מערב שבת – היא דעת ב"ש, ואינה הלכה. שלדברי ב"ה כל פעולה שמפעיל אותה האדם מערב שבת (כגון העמדת מצודה, פתיחת מים לגינה, שתשקה הגינה במשך השבת, וכל כיו"ב) מותרת. ואין גם הפעלת הריחים יוצאת מכלל זה לאיסור. אולם לדעת רבה, הלכה זו היא לפי ב"ה, והאיסור הוא מפני שמשמעת קול. רש"י פירש בזה: "ואוושא מילתא ואיכא זילותא".

ב. לפסק הלכה חלוקים גם הראשונים. יש מהם, הפוסקים להחמיר – כרבה. ויש, הפוסקים להקל, כדעת רב יוסף, שברייתא זו נדחית מהלכה. הדבר משתקף גם בשו"ע. המחבר (סי' רנ"ב, ס"ה) פוסק להיתר, עפ"י דרכו של רב יוסף. והרמ"א מעתיק להלכה לחוש לדעת המחמיר (וכדעת הטור): "ויש אוסרים בריחים, ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול, והכי נהוג, ובמקום פסידא יש להקל. טעם היתר במקום פסידא מבואר במ"א (ס"ק כ"א): "פירוש, כיון דאיכא פלוגתא, מקילין במקום פסידא אבל לרבה בגרמא אפילו במקום פסידא – אסור".

ג. והנה מה שהותר במקום פסידא, נראה שהוא מותר גם במקום מצווה. כמו ביטול ביהמ"ד וכיו"ב. כך יוצא מהסוגיא, מסי' ביצה ר"פ משילין (ל"ו, ב'). על מה שנא' שם במשנה "משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת". נסתפקו בגמרא:

"עד כמה. א"ר זירא אמר ר' אסי, ואמרי לה, א"ר אסי א"ר יוחנן, כאותה ששנינו: מפנין ארבע וחמש קופות, של תבן ושל תבואה, מפני האורחים (שזימן לאכול, ואין מקום להסב) ומפני ביטול ביהמ"ד" (שאין לתלמידים מקום לישב – רש"י).

ובהמשך הגמרא שם שו"ט, אם צורך מצווה עדיף, וע"כ אין ללמוד ממה שהותר שם, לצורך אורחים וביטול ביהמ"ד, לבין ההיתר של השלת הפירות בגלל הפסד. וכן, יש להסתפק להיפך – שבמקום הפסד יש להקל יותר. וכן אם יש

הבדל בין היתר מה שהתירו בשבת, למה שהתירו ביו"ט. גם כאן יש לצדד לכאן ולכאן. ונשאר בתיקו. לפסק הלכה — הרי"ף לא הביא כלל כל האמור בגמרא, והעתיק המשנה כסתמא. וכתב הרי"ן בזה: "ונראה, שדעת הרב אלפסי ז"ל, דכיוון דלא איפשיטא נקטינן בה לקולא, משום דאיסורא דרבנן הוא — וספיקא לקולא". וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' יו"ט. אבל הרי"ז הלוי ז"ל כתב: "דכל מאי דחנין, ברייתא בעלמא נינהו, ולא דחין מאי דפשיטא ליה לר' יוחנן, דילפינן יו"ט משבת, משום דחיתא בעלמא. ומשמע דה"ה נמי בתלתא בעיין אחריתי דבעי בגמרא" וכו'. ולפי דרך הרי"ז הלוי ז"ל מסתברא, דכיוון דר' יוחנן אמר דיו"ט ושבת בחד מהני דיני, כי הדדי נינהו, ה"ה לאינך, דילפינן יו"ט משבת ושבת מיו"ט. ובדומה לזה העלה הרא"ש: "עד כמה? א"ר זירא אמר רב אסי, ואמרי לה א"ר אסי אמר ר' יוחנן, כאותה ששינו: מפנין ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול ביהמ"ד, וכן נראה הלכה. ואע"ג דהש"ס שקיל וטרי, ודלמא לא שרינן הכא כולי האי, או דלמא שרינן הכא טפי, מ"מ הני אמוראי לא מספקא להו, אלא מדמו לה להאי דהתם. ושבק' ספיקא דסוגיא דגמרא, ואזלינן בתר פשיטותא דהני אמוראי". (ועיי' עוד בק"נ וביש"ש לביצה שם).

העולה מסוגיין ומפסק ההלכה נראה פשוט, דבכל מקום שהותר משום פסידא, הכי נמי הותר במקום מצווה. כגון, לצורך כבוד האורחים וביטול ביהמ"ד. וא"כ, מאחר דדעת המחבר להקל בכל אופן, ואף הרמ"א מסיק, שבמקום פסידא יש להקל, ממילא, גם במקום מצווה יש לנקוט לקולא.

אלא יש לפקפק, דשמא הכרעת הרמ"א להקל במקום פסידא - לסמוך על דעת הפוסקים להיתר — אין זה אלא, בדבר שאירע בדרך אקראי; וכן, גם מה שרצינו ללמוד מזה במקום מצווה, כגון ביטול ביהמ"ד, אין זה אלא כל כה"ג שאינו בדרך קבע. דכיו"ב גם מה שיש להתיר להשיל הפירות מחמת חשש הפסד וכן, פינוי קופות התבואה, לצורך אורחים וביטול ביהמ"ד נראה שהכל, כשקרה מקרה בלתי חזוי מראש, דומיא דאותן דוגמאות שבגמרא בביצה ובשבת. דבפשיטות נראה, דלא הותר לפנות התבואה בשבת, כשהי' יכול לעשות זאת מער"ש. וא"כ י"ל דה"ה הכרעת הרמ"א, בנדון דידן, איננו אלא בכל כה"ג, אבל לא להתיר בדרך קבע, נגד הפוסקים להחמיר. וצריך עיון בזה. ומ"מ קשה לעשות מעשה. לזאת ראוי לעיין בעיקרה דמילתא, אם יש לדמותו להא דריחיים, גם לדעת המחמירים שם.

ד. הנה בגמרא נאמר טעם האיסור, "משום השמעת קול". ורש"י פירש כנ"ל: "ואוושא מילתא ואיכא זילותא". כן הועתק בטור (סי' רנ"ב) בתוספת מלים: "דאוושא מילתא טפי, איכא זילותא דשבת".

וכן הוא בט"ז (סק"ז) ובב"ח, הלשון שהועתק גם ברמ"א: "ואוושא מילתא, דיאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשבת, איכא זילותא דשבתא. והנה כלשון הזו ממש, ברש"י (ביצה כ"ה, א') אמתני' דשחטה בשדה ביו"ט ובא להכניסה הביתה, אמרינן דלא יביאנה במוט ובמוטה. פירש"י: "בשני בני אדם. דאוושא מילתא היא ומזלזל ביו"ט". ונראה, שעצם המראה של המשא ע"י כמה אנשים, נושא אופי של "עובדא דחול", וזהו הזלזול שבדבר.

וכן הוא, ממה דמייתי עלה התם בגמרא, בדומה לזה, דיון על יציאת סומא במקלו, רועה בתרמילו ויציאה בכסא, דהיינו, שטוענים אותם בני אדם, והם יושבים בקתדרא. וכתב ע"ז האיסור רש"י: "דהווי דרך חול, ואיכא זילותא דיו"ט". וכן בשו"ע (סי' של"ג, ב') בענין פינוי קופות התבואה, שלא הותר לחלקם בקופות קטנות, שעיי' מרבה בהילוך "ואוושא טפי". הרי בכל אלה, המובן של "אוושא" הוא, שהרעש והאופי הפומבי, שחורג מהרגילות בשבת ויו"ט, יש בו משום זלזול השבת והיו"ט. נמצא שהאוושא הנגרמת בדרך פעולה זו, הוא הוא, טעם האיסור — די שזלזול הימים הללו.

וכן נראה מלשון הב"ח שהבאנו: "דיאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשבת", שבעצם העובדה שהריחיים טוחנות בשבת, כמו בכל הימים, בעוד שמן הראוי להשבית כל מלאכה בשבת, גם אם האדם לא עושה בזה כל מאומה, כדרשת חז"ל: (ילקוט יתרו, רצ"ו) על הכתוב: "ששת ימים תעשה כל מלאכתך": "וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששת הימים? אלא, שבות כאילו מלאכתך עשויה". וכן י"ל שריחיים המקימות רעש גדול, הנשמע היטב בכל הסביבה, יש בה משום הפרעת מנוחת השבת. כן נראה בפשוטו.

ה. ברם, מכמה פוסקים נראה, שמפרשים האיסור מחמת חשד, שהאדם עשה זאת בעצמו בשבת גופא. ולפי"ז הוא הגדר מה שאסרו חכמים מפני מראית העין. ודומה למה שאמרו, מי שנשרו כליו במים דלא ישחטם לנגד העם מפני מראית העין, שלא יחשדוהו שכבסן בשבת (או"ח סי' ש"א מ"ה). כן חזינו מהא דהאגור, העתיקו הרמ"א, או"ח, סימן רנ"ב, שאסור הפעלת הריחיים מע"ש, שיפעלו בשבת, ודן בענין שעון משקולות שמצלצל מדי שעה, להשמיע השעה (שדעת מהרי"ו לאיסור, ומדמה זאת לריחיים ואילו דעת האגור להתיר). וז"ל הדרכי משה: "דלא דמי לקול הריחיים (דהיינו, גם לדעת האוסרים כדעת רבה), כי לשם יחשדו שנתנו החיטים לריחיים בשבת. אבל בכלי משקולת, הכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום, על יום שלאחריו". וכן הביא נימוק זה להלכה להתיר, בהגהת הרמ"א בשו"ע (סי' רנ"ב, ה'): "כי הכל יודעין שדרכן להעמיד מאתמול".

ו. וכן נראה דנוקט הפמ"ג (סי' ש"ח, א"א, ס"ק ע"ח). שדן במה שכתב ה"פנים מאירות" (חלק ב', סי' קכ"ג) להתיר "למשוך השלשלת בשבת" (לערוך שעון כיס, ע"י מתיחת הקפיץ). ומשווה זאת למיטה רפויה שמותר למותחה, וכן

הרכבת כוס של פרקים. ואילו לדעת הפמ"ג — לאיסור. והביא מהא, דהרמ"א ס"י רנ"ב הנ"ל — שהם גם דברי המחבר עצמו בשו"ע ס"י של"ח — וכתב בזה: "משמע, בשבת אסור לערוך ולמשוך השלשלת. ומשמע, איסור תורה. דאם לא כן, אין לדמות לריחיים, יע"ש. ואפשר דלא דמי למיטה רפויה וכדומה, שזה אינו כלי כלל בלא המשיכה, והוי כמכה בפטיש. או מדרבנן אסור, דהוי כמו מודד בשבת. וכו".

ודיוק זה מההשוואה, והדיון על שעון המצלצל לשעות, לדמותו לריחיים, דמשמע שהדיון הוא מצד חשד שעושה זו בשבת, ואז הווי מלאכה דאורייתא. שמזה שפעולה זו בשבת הווי איסור תורה. (אלא שמתירים. מפני שבשעון חשד זה אינו קיים, וכנ"ל). משמע, שמפרש טעם האוסרים בריחיים, מצד חשש שעושה מלאכה דאורייתא. (אלא, שמסוף דבריו נראה, דלא פסיקא ל"י הא מילתא, דעריכת השעון ע"י משיכת השלשלת, יש בה משום מלאכה דאורייתא. שכתב שיתכן שאין זה אלא מצד מדידה, שהיא רק איסור דרבנן. דברים אלה תמוהים במקצת. שכל הרואה יראה, שהפנים מאירות בעצמו, דן בעניין מצד איסור דרבנן במדידה. והאריך בזה, להוכיח שאין שייך בכגון דא איסור מדידה, באופן שלדעתו, כנ"ל, אין בזה גם איסור דרבנן).

ז. והנה כבר הערנו, שלשון רש"י — וכל אלה שהביאו לשונו — לא נראה שמפרש הוא דאמרו שהכוונה "מפני שמשמיע קול", שהכוונה לחשד מלאכה, אלא, שעצם האוושא מילתא הוא טעם האיסור, שיש בזה זילותא דשבת. ויש גם לעיין, לפי דבריהם, במה העובדא שבריחיים משום השמעת הקול יש בזה גורם לחשד, יותר מאשר העמדת מצודה, או השקאת הגינה וכל כיו"ב שגם הם אינם לפי טיב מלאכתם נעשים בסתר, אלא דווקא במקום גלוי לעין. ולמה אין שם החשד שעשה זאת בשבת?

וצריך לומר דבמקום שאינו מקים רעש גדול, אם אמנם העוברים שם רואים זאת מ"מ אין שייך חשד כי אלה שיראו זאת, יכולים לשאול ויתברר להם שזה נעשה מערב שבת. ומשא"כ ריחיים שרבים הרואים, אמרינן דלא כולם ילכו לברר, ויהיו בהם כאלה שיחשדו שעושה המלאכה בשבת. וצ"ע, דיותר נראה, שהטעם הוא מצד עובדא דחול. שזה שמעשהו בחול כן מעשהו בשבת מטרטר ומרעיש כל הסביבה, גורם להרגשת יום חול, וזהו האיסור. איך שלא יהי, מ"מ נראה ברור, דיש נפ"מ בין שני טעמים הללו. גם אם נאמר דתרוויחו איתנהו. ורש"י שאמר "אוושא מילתא ואיכא זילותא" הם שני טעמים גם יחד. האוושא מילתא — גורם לחשד, והזילותא — שבעצם הרעש דעניין האוושא מילתא שזה דווקא מעורר החשד, שייך גם בשעון המשקולות לדון בו. אם כי אין הרעש גדול כמו בריחיים של מים. מכל מקום, העובר ליד הבית, או הנכנס לבית ושומע הצלצול, ייתכן, שיתעורר בו חשד שהפעילוהו בשבת, (אם לא מטעם שאמר האגור). אך נראה, שהטעם של עובדין דחול — לא שייך בזה כלל. שאין הרעש שמקיים השעון בצלצולו, יכול להחשב בגדר עובדין דחול, וכלשון הטור שכתב בריחיים אוושא מילתא טפי. אכן, כאמור, הן באמת הדיון והדעה האוסרת, היא לא מצד העובדין דחול, (דהרי לזה אין מספיק בתשובה שרגילים לעוררו מער"ש, דאם בעצם הצלצול יש משום עובדין דחול, מה בכך שנערך מבעוד יום, כמובן), אלא מצד החשד שעשה כן בשבת עצמה. ונראה, דה"ה גם דיבור דרך רמקול בתוך אולם, יש בו גדר חשש של עובדין דחול, לא יותר משעון המשקולות. שאין זה בגדר "משמיע קול" מצד הרעש שמקיים, שיש בריחיים. וכשם שאין בשעון משום עובדין דחול, כן בשימוש ברמקול.

ח. אלא, שראיתי בס' אגרות משה לגר"מ פיינשטיין (או"ח ח"ג, ס"י נ"ח), שעמד בזה, שהמחבר בשו"ע מצא לנכון, גם הוא, להביא ההיתר לעריכת שעון המשקולות, המצלצל בשבת (ס"י של"ח, ס"ג). ותמה דלפי מה שפסק המחבר, בס"י רנ"ב, להתיר גם בריחיים, הרי היתר השעון הוא מובן מכל שכן.

וכתב לבאר זאת, שבריחיים יש מקום יותר להתיר, ולדחות הסברא דחשד. דכיוון שהרואה, רואה שפועל גם לפני שבת, לא יתעורר אצלו חשד, שהפעילוהו בשבת. משא"כ בשעון, שמצלצל רק לשעות, לא כל הזמן, כי ע"כ, מי שלא שמע אותו לפני כניסת השבת, וישמע צלצולו פתאום בשבת, יעלה חשד בלבו. ע"כ היה צריך להביא ההלכה, שמ"מ זה מותר. דלא יתעורר חשד, כיון שרגילים לערוך מבעוד יום, וכנ"ל. ולפי"ז, הן י"ל דגם בדיבור ברמקול בשבת — שגם כאן, התחלת הדיבור בהפעלת הרמקול נעשה בשבת, יכול להעלות חשד שהפעילוהו בשבת.

ט. אלא, שלענ"ד, רעיון זה, שבשעון יש מקום לחשד, יותר מאשר בריחיים, לא נזכר בשום מקום מהפוסקים ומהיכי תיתי להעלות חילוק מעין זה, בענייני חשדות. שהרי גם בשעון, י"ל, כמו בריחיים, ששומעים אותו מצלצל השעות מבעוד יום, ויום ולילה לא ישבות. ואדרבא, הרי זה יותר תכוף מאשר ריחיים. ועוד, דהחשד איננו דווקא שראשית הפעלת עצם הריחיים נעשה בשבת. אלא, שהוסיף בו חיטים, אחרי שנגמרו הראשונים, בשבת עצמה. וזהו, באמת, לשון האגור: "כי לשם יחשדו שנתנו החיטים בשבת". הרי בפירוש, שהחשד הוא באופן זה. ובזה ל"מ כלל לאפוקי מהחשד, כשידעו שהריחיים פעלו גם בערב שבת.

ומה שהעיר, דלכאורה לדעת המחבר, למיותר להביא היתר של שעון המצלצל בשבת, לדעתו שפסק להקל גם בריחיים — לא הבנתי. דאטו, אין צורך להביא ההיתר, להוציא מדעת המהרי"ו שאוסר. והרי זו מטרת השולחן ערוך, שיהא הכל "כשולחן הערוך ומוכן לסעודה".

י. ומעתה, ולאחר כל הני"ל, נבוא לדיונו בשימוש ברמקול, כשהכל ערוך, ופתיחתו לשם שימוש, וכן סגירתו, נעשית ע"י שעון העושה זאת אוטומטי, מבלי צורך של מעשה אדם. בפרט, כשנעשה בדרך זו, שהמערכת המפעילה ומפסיקה היא נעולה. ואין כל קשר לזה, ליד הרמקול עצמו.

דאם לטעם החשד, הרי לאחר השימוש בשעון אוטומטי הוא דבר נפוץ וידוע, אין מקום לחשד. לא פחות מאשר בשעון המשקולות, שבו דיברו הפוסקים. ומטעם זה, הן אנו מתירים השימוש באור הנדלק ונכבה חליפות, אף על פי שאין בו פחות חשש של מראית עין.

ואם מצד "האוושא מילתא ואיכא זילותא דשבת", הרי הוכח שזה שייך רק בדבר המקיים רעש גדול בסביבה. וכלשון הטור בזה "אוושא מילתא טפ"י" (שכנראה רמז בזה להבדל שיש בין ריחיים לשעון המצלצל, שלא מצא לנכון להזכירו כלל, לפי מה שנוקט כרש"י שאין כאן הטעם מצד חשד, דלכ"ה אינו קיים בזה כלל רק מצד עובדין דחול, וזה שייך רק בריחיים מצד "האוושא טפ"י").

יא. אכן, הדיון שלנו, בנוי על ההנחה, שבעצם הדיבור אין בו משום לתא דמכה בפטיש וכן משום גזירת משמיע קול בשבת. שכבר נתקבל להיתר השימוש במכונת שמיעה לכבדי שמיעה (ע"י אגרות משה ח"ד סי' פ"ה ובדברי הגרש"ז אויערבך). ולא יצאנו לדון רק מצד האוסרים בריחיים משום שימשמיע קולי.

ובפרט, כשזה נעשה לצורך מצוה, של לימוד תורה ברבים, שלא ניתן לראות בזה שום הפרעה למנוחת השבת, אלא — אדרבא — מתן אפשרות לנצל את יום השבת להקהיל קהילות ברבים ללימוד תורה, וכבר הבאנו בפתח הדברים השיקול הנוסף, שזה שקול למה שהעלה הרמ"א להתיר במקום פסידא.

כל זה כתבתי בעני"ד, ומציע הדברים לפני ציבור תלמידי החכמים תופשי התורה לענות בו לקבוע עמדתם הלכה למעשה.

תגובות מרן הגר"ש ישראלי לשאלות רבנים על המאמר

א. הועבר אלי מכתבו מיום ... הנה כת"ר קובל שלא נגעתי במאמרי על שבהעברת הדיבור דרך הרמקול זרם החשמל מתגבר ונחלש.

אכן, לא נגעתי, שכן אין זה מקום לדיון. החלשת הזרם והגברתו יתכן בו ענין כשהחשמל המפעיל את המכשיר מקורו בחשמל מבחוץ, שאז יתכן ע"י שינוי בתחנת החשמל המפיקה, ודאי נגרם הגברה או החלשה של זרימת הדלק, והגדלת האש או הקטנתו (אם כי גם זה הוא חשש רחוק במציאות, אך מ"מ הוא חשש) או אולי גם הוצאת ניצוצות עם שינוי המתח, אם כי ג"ז אפילו אולי הי' פ"ר הרי לא ניח"ל ממש. אך הן המדובר שלנו כמודגש בהקדמה, הוא בהפעלת המכשיר ע"י סוללה חשמלית הפועלת במכשיר עצמו, ובזה הגברת והחלשת הזרם אין לה תוצאות מעין אלה שהוזכרו, ע"כ אין בזה שום חשש איסור, כי רק ע"י חיבור המעגל בפתיחת הזרם, והפסקת החיבור יש לדון אם מצד מכה בפטיש ואם משום בונה. אך מה מלאכה ייקרא לזה שהזרם גובר או נחלש? וראה נא גם ראה בתשו' אגרות משה שהזכרנו ע' שם תשו' פ"ג בענין מד"קול שמודד גובה הקול והחלשתו, ולא מצא בו שום דופי, למרות שכל עיקרו בנוי על רשימת דרגת הגובה והנמכתו ע"י החלשת הזרם והגברתו ומציין שם שהמכשיר בנוי על סוללות חשמל, ומטעם הני"ל אין שום חשש.

ובכלל לא הבנתי, מה התעורר עם הדיון על השימוש ברמקול, והרי ענין זה קיים במכשיר שמיעה פרטי, שכבר נפוץ שמושו ונתקבל היתרו.

ב. מחזיקנא טיבותא למעכת"ר ששם עיונו במה שעוררנו דמותו על שימוש ברמקול בשבת לצורך מצוה בבת"כ ובמד"ר. שכן ראוי הדבר, שהשאלות המעשיות העומדות על הפרק ומתחדשים מזמן לזמן, ידונו בהם ת"ח וילבנו הצדדים השונים של השאלה ועי"כ יוכלו להגיע להלכה ברורה, ויהיה זה לתועלת הרבים.

והנה כת"ר כותב באשר לשאלה הני"ל לדון מצד גזירת חז"ל איסור השמעת קול במכשירי נגינה וכיו"ב משום שמא יתקן כלי שיר. מאריך בענין הרבה, והעלה גם לחלק ממכשיר שמיעה של כבדי שמיעה ששמים המכשיר באזנם משום ש"י שמיעה הוא דבר שאין בו מעשה" וכו'. אך הן בסוף מאמרי כתבתי: "הדיון שלנו בנוי על ההנחה שבעצם הדיבור אין בו משום גזירת משמיע קול בשבת שכבר נתקבל להיתר השימוש במכונת שמיעה לכבדי שמיעה וכו'".

והנה באגרות משה (או"ח ג' סי' נ"ה) שציינתי, חזינן שכל עיקר חשש להא דאוושא מילתא בדומה לריחים, דשאר החששות קיימים גם במכונת השמיעה, שכנ"ל כבר נתקבל להיתר (ואשר לגזירת משמיע קול כתב שם בסוף דבריו לחלק בין שימוש בחשמל רגיל לבין שימוש בטרנזיסטור (שעל זה הרי נסבו דברינו, כמבואר בראש המאמר) "שטעם הג' (כלומר "דאיכא הגזירה שאסרו בכלי שיר אולי ליכא" (דבריו באו"ח ח"ג סי' נ"ה). ואף דשם נראה מסופק, בח"ד סי' נ"ד בענין מדקול נראה שהזכיר הספק לקולא, דבטרנזיסטור אין הגזירה, דהרי שם ג"כ בשימוש בחשמל בסוללות מגביר ומחליש. ועיקר הדברים נ' שאין הרמקול בגדר כלי שיר שבזה היתה גזירת חז"ל כי אין הוא משמש כלי שמשמיע דברי שיר, אלא רק מעתיק את הדברים ששמים בתוכו ע"י דיבור או אפילו שירה, וחשש שמא יתקן תוך

שימוש, אינו קיים עם שכלול המכשיר, שאינו נצרך לתיקון "באמצע הדיבור". והעובדא המוכיחה זאת היא שאין לפני המדבר שום כפתור וכיו"ב שמיועד לשנות ולתקן באמצע הדיבור. (וכן, יש להעיר, דשייך בזה, מה שהותר לקרא לאור הנר בשנים שקוראים יחד "שאם בא הא' להטות יזכירו חבירו" (סי' ער"ה ב). וכאן, אם אמנם אינם קוראים, "בענין אחד", אך בניד"ד שכל האזנים נטויות לנגד המדבר, ורואים מה שהוא עושה, וכל עיקר דיבורו מכון כנגדם, סברא זו ש"יזכירו חבירו" שייכת ביותר).

וכל החששות שמביא שם בענין השימוש ברמקול שייכים גם במשתמש במכונת שמיעה וכנ"ל, כי גם מה מש"כ כת"ר לפי שהמשתמש במכשיר אינו עושה זאת ע"י מעשה, כי עכ"פ גם המדברים אליו עושים מעשה. וביותר, שגם האדם עצמו שהוא כבד שמיעה, אם אמנם אולי כל עיקר כוונתו היא לשמוע מאחרים מה שמדברים אליו, אין ספק שיש לו ממנו תועלת ששומע דברי עצמו, מה שרצונו להשמיע לאחרים, וגם לזה מכון.

על כן, ובשימנו לנגד עינינו, התועלת שיכולה לצמוח משימוש במכשיר זה (עם כל הסייגים וההגבלות שהוזכרו בדברינו שם) להגדיל הפצת תורה, ולהעסקת רבים בדברים שבקדושה, מה שאילולא כן היו עוסקים בדברים בטלים, וד"ל, דומני שכוחא דהיתרא בזה עדיף. ושיקולים אלה מן הראוי לקחת בחשבון, בדיון הלכה למעשה.

שו"ת במראה הבזק חלק ג' סימן ל"ג

שאלה: קראתי שהרב שאול ישראלי פסק בספר שו"ת "במראה הבזק" ח"א אפשרות להפעיל מיקרופון ורמ-קולים בשבת ע"פ ההלכה. זה יפטור לנו בעיה שיש לנו בבית הכנסת הגדול במונטבידאו. ברצוננו להתקין מיקרופונים שניתן להפעיל בשבת ובימים טובים. אני מבקש בזה את הכללים ההלכתיים שינחו אותנו בהתקנת המערכת ואת אישור הרב ישראלי לפנות למכון צומת על מנת שהם ידריכו אותנו בישום הרכבת המיקרופונים.

תשובה: מצ"ב התשובה שנשלחה לרב אחר, לרבות הנספחים.

על-פי המבואר בתשובה, אם יצטרף לכבודו לפחות עוד פוסק מובהק, וכל המצטרף להיתר יצטרף רק אחר שיראה את נימוקי ההיתר, יעיין בהם ויאשרם, אזי אפשר יהיה להפעיל את המערכת, בתנאי שישמרו כל הכללים המבוארים להלן בסעיף ב 1-6, וההסבר כי ההיתר מבוסס על דיון הלכי מפורט ע"פ כללי-הפסיקה המסורים לנו מדור לדור.

לשאלתך בעניין שימוש ברמקול עם מגבר טרנזיסטורי לשימוש בתפילות שבת וחג בבית-כנסת, עיין בנוסף גם באמרו של מרן הגר"ש ישראלי שהופיע בבטאון "ברקאיי" ה', והתגובות שבאו בעקבות מאמר זה ב"ברקאיי" ו'. בנוסף על האמור ברצוננו להדגיש את שתי הנקודות הבאות:

א. נא לשים לב לאמור בסיכום המאמר, וז"ל:

"כל זה כתבתי בעני"ד ומציע הדברים לפני ציבור תלמידי החכמים תופשי התורה לענות בו ולקביעת עמדתם הלכה למעשה".

על כן יש להתיעץ עם פוסקים מובהקים נוספים קודם התקנת המערכת.

ב. כדי למנוע אי-הבנות צריך להודיע לציבור את עקרונות ההיתר שהם:

1. ההפעלה תהיה רק במכשיר טרנזיסטורי.
2. באמצעות סוללות או מצבר (ולא ע"י חיבור לרשת החשמל).
3. המדבר במיקרופון אינו רשאי לשנות בו שום דבר (היינו, להגביה הקול או להנמיכו וכיו"ב).
4. ההפעלה נעשית באופן אוטומטי, בשעה היעודה.
5. בצמוד לרמקול ייקבע שלט שעליו יהיה כתוב בשפה המובנת לבני הקהילה, כי הרמקול מופעל ע"פ ההלכה.
6. שימוש זה מותר רק לצורך מצוה.

בנוסף לכך צריך להסביר לציבור שההיתר, כמובן, מבוסס על דיון הלכי מפורט ע"פ כללי הפסיקה המסורים מדור דור.

הערות:

- א. בנוגע להיתר שמובא בשמו של הגאון הרב איסר יהודה אונטרמן, שמענו מפי מרן הגר"ש ישראלי, שהרב אונטרמן סיפר, שכאשר היה צריך לנאום בדרא"פ בבית-כנסת שהיה בו רמקול, הוא הניח את כובע הצילינדר שלו על גביו, כדי שלא ידבר לתוך הרמקול. ואמנם, נראה שבזמנו עדיין לא היה נפוץ שימוש ברמקול עם מגבר טרנזיסטורי.
- ב. להלן תשובתו של הרב גדליה שוורץ משיקגו ארה"ב, ראב"ד של ה-R.C.A., בענין פתרון טכני נוסף לבעיה:

שאלה: בענין השתמשות ברם-קול בלי שום כח חשמלי כלל רק ע"י רוח שסגור בתוך קנים חלולים דכשמדברים בתוכם, גלי האויר מוליכים ומגדילים את הקול רק ע"י כח הדיבור בלי שום מעשה. האם מותר בשבת ויו"ט:

תשובה: עפ"י האמור בעירובין דף קד ע"א השמעת קול בכלי שיר אסורה, אבל השמעת קול שאינו שיר מותרת, ע"ש בפלוגתא הגמ' ובתוס' שם שרב אלפס והר"י ברזילי פסקו להתיר בזה כנגד הר"ח שפסק שכל השמעת קול אסורה. ועיין הרב אלפס שפסק כתלמוד בבלי כנגד הירושלמי ע"ש, ועיין בשו"ע א"ח סי' של"ח שפסק "דהשמעת קול בכלי שיר אסור אבל להקיש על הדלת וכיוצא בזה כשאינו דרך שיר מותר", ועיין בביאור הלכה שהביא דעת הגר"א לחומרא כדעת הר"ח. מ"מ ברמ"א שם כתוב "וכן אם לא עביד מעשה שרי, ולכן אלו שקורין לחבריהם ומצפצפים בפיהם כמו ציפור, מותר לעשותו בשבת וכו'".

וע"ש במג"א ובמ"ב שאפ"י מנעים בקול כעין שיר שרי, דלא גזרו בזה היכי דעביד בפה". א"כ אפ"י אם נאמר כחומרת הר"ח דכל אולודי קלא אסור, זהו דוקא ע"י מעשה, משא"כ בנדון דידן דרק ע"י הפה הובא הקול רחוק מן המדבר ולא גרע מאלו המצפצפים בפה וכו'.

ועיין בערוך השלחן בס"ק ו' וז' שתמה על דברי הרמ"א בענין הצפצוף בפה דאי קס"ד שיהא אסור כיון דהוי רק שירה בפה ולא אסרו שירה בפה כלל ומבאר דכיון דיש משימים האצבע בפה כדי לצפצף וכו' אע"ג דאולודי קול ביד אסור "הכא שרי כיון דבידו אינו עושה מעשה שיר ושירתו הוא בפיו והיד אינו אלא כדי שהצפצוף בפה יעלה יפה ולכן מותר", ע"ש עוד בענין החזנים וכלי "קאמרטאן", ע"ש.

ועיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' ט"ז פרק ג' שדן בדברי הרמ"א הנ"ל דאפשר בכלי המיוחד לכך כגון המיקרופון אסור, דאע"ג דדיבור לא עביד מעשה, מ"מ כיון שמשמש בכלי המיוחד להשמעת קול יש מקום לדון שיש עליו תורת כלי שיר ממש. וע"ש במה שהזכיר שו"ת בית יצחק (בחי' יו"ד ח"ב במפתחות והגהות לסי' ל"א) בענין הדיבור בטלפון, וגם מה שהאריך בציץ אליעזר ח"א סי' ב' ס"י בדבריו וגם הזכיר דברי השו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"א שכתב שמה "וביחוד ע"י כלים המיוחדים לדיבור ומשמיעים קול על כמה וכמה מילין בריחוק מקום יכול אדם לדבר עם חבירו דבר זה יהא אסור לדבר עמו בשבת, ומעולם לא שמענו שום פוצה פה לפקפק בנדון זה". אע"פ שדעתי בענין המיתקן הנ"ל מוטה להתיר כיון שאין בו משום השמעת קול שיר ולא הוי כלי שיר ממש וגם דלא עביד מעשה, מ"מ צריכין אנו לדעת בדיוק כל תכונת המיתקן כדי שלא יהי' כלול בתוך גזרת שמא יתקן כלי שיר.

הנה אח"כ ראיתי שכבר דנו בזה הרה"ג ר' לוי יצחק הלפרין ראש מכון למדעי טכנולוגיה לבעיות הלכה וגם בקובץ רז"ש שכתב בזה הרה"ג נפתלי יהודה בערג והאחרון הביא מדברי הרב הלפרין הנ"ל לחלק בין מגביר קול זה לרם קול חשמלי וכו', ומסיק דאין חשש של השמעת קול בכלי שיר "שהקול בא מפי האדם ואין לו דמיון לכלי שיר וכן נמי לדיבור הגם שמגעת למרחקים הואיל וניכר שהוא בא ע"י דיבור של האדם לא אסרוהו".

ובנוגע לעובדא דחול הראה מקום לביאור הלכה התם בסי' של"ח דבמקום מצוה יש להקל, וזה שייך כאן כדי להשמיע דברי תורה והתפלה ע"ש. וכדי שלא יהי' חשש כלל של אוושה מילתא ע"י הגברת הקול נראה שיש לתקן המיתקן הזה להפעיל המכשיר בהרבה רמקולים בלי הגברת הקול יותר מדיבור נורמלי לבני אדם. ועיין ברמ"א א"ח סי' רנ"ב סעי' ה' בענין אוושה מילתא דבמקום פסידא יש להקל, ובמקום שצריך לזה בביהכ"נ שהרבה לא יכולים לשמוע סדר התפילה ודברי תורה, נראה דדומה למקום פסידא אפ"י דיש חשש של אוושה מילתא. מ"מ יש לתקן המיתקן הזה כפי הנ"ל ואז נראה דמותר להשתמש בו בשבת ויו"ט באופן שהופעל מערב שבת וגם א"א לתקנו בשבת.

הנה אחרי כתבי כל זאת ראיתי דיון מיוחד על שימוש ברם-קול לצורך מצוה בשבת ומועד בחוברת "ברקאי" ע"י הרה"ג ר' שאול ישראלי ודן שם ברם-קול רגיל מכח חשמלי מכוון מערב שבת ונפתח בשבת בצורה אוטומטית באופן שהמשמש בו אינו יכול להפעילו להפסיקו או לשנות בו כלשהו, וכל שימושו במכשיר אינו אלא ע"י דיבור בלבד. ואעפ"י שאין אנו עוסקים בכלל במכשיר חשמלי, מ"מ דבריו שם בנוגע לבירור ענין אוושה מילתא וזילותא שייכים לנדון דידן כגון בחשש של חשד שפתח המכשיר בשבת. וז"ל כיון שהשימוש בשעון אוטומטי הוא דבר נפוץ, אין מקום לחשד לא פחות מאשר בשעון המשקולות שבו דברו הפוסקים. ומטעם זה הנה אנו מתירים השימוש באור החשמל הנדלק ונכבה חליפות פחות חשש של מראית עין. ואם מצד האוושה מילתא וזילותא דשבת, הרי הוכח שזה שייך רק בדבר המקיים רעש גדול בסביבה וכלשון הטור בזה "אוושה מילתא טפ"י שכנראה רמז בזה להבדיל בין ריחיים לשעון המצלצל שלא מצא לנכון להזכירו כלל לפ"מ שנוקט רש"י שאין כאן הטעם מצד חשד. דלכ"ה אינו קיים בזה כלל, רק מצד עובדין דחול, וזה שייך רק ברחיים מצד "דאוושה טפ"י עכ"ל.

ובודאי בנדון דידן שאין שום פעולה חשמלית וגם א"א לעשות שום תיקון במיתקן הנ"ל כיון שכבר מכוון מע"ש ע"י הסרת המונע לרוח בתוך הקנים החלולים, ואין שינוי בעצם קולו של אדם כלל כמבואר לעיל, נראה דבמקום מצוה לתפלה וללימוד התורה ברבים מותר להשתמש בו. כן נלע"ד.